

Payot: Az akarat nevelése. Franciából fordította Weszely Ödön. Budapest, 1905.

Úgy középiskoláinkban, mint egyetemeken a tudományok minél nagyobb halmazával tömik tele az ifjúságot; azzal azonban édes keveset törődnek, hogy e tudományokba rendszert is hozzanak, hogy ezek között bizonyos kapcsolatot keressenek; azzal meg épenséggel nem törődnek, hogy az ifjúság e tudományoknak rendszeres művelőjévé váljék. Minden vizsgálat a követelmények nagy halmazával lép fel, ahelyett, hogy az ítélő és gondolkodó képességet kutatná. Ez az oka annak, szerző szerint, hogy az ifjúság egy csomó adathalmazt tanul meg, ahelyett, hogy gondolkodását élesítené a rendszeres kutatás által.

Ez azonban a kisebbik baj, de az ifjúság nagy része általában véve rest és csak a világi élvezeteket hajhássza. Ha a középiskola porát lerázta, már szabadnak hiszi magát és úgy véli, hogy e szabadságot illő is felhasználni újságolvasással, billiárdozással, kártyával és mentől kevesebb tanulással. Ez rosszul értelmezett szabadság, mely a testi és szellemi erők elpocsékolásában áll, amin csak úgy segíthetünk, ha vágyainkat és szenvedélyeinket leküzdeni iparkodunk, azaz *akaraterővel* bírunk, továbbá, ha bizonyos célt tűzünk ki magunknak, melyet elérni törekszünk. Nem az erők elforgácsolása, hanem *egy* célra irányzott gondolkodás és cselekvés által járulhatunk hozzá az emberiség munkájának fejlesztéséhez. Hogy mikép szerezhetjük meg az akaraterőt, arra ad nekünk szerző útmutatást művében, mely öt könyvre oszlik; az I—III. *elméleti*, a IV—V. *gyakorlati* rész.

Az I. könyvben bebizonyítani iparkodik, hogy valamennyi balsikerünknek és csaknem minden bajunknak ugyanegy oka van és ez: akaratumk gyengesége, irtózás az erő kifejtéstől és főleg a tartós erő kifejtéstől. Mindenki érzi az aránytalanságot az *értelem túlzott művelése* és az *akarás gyengesége* között. — Erős és kitartó figyelmező erőre kell szert tenni és ezt egy cél irányába terelni. Hogy valamely gondolat természetünké váljék, azzal állandóan foglalkozni kell; csak úgy lehet művészt alkotni, ha összes erőinket egy cél irányába tereljük. Goethe a Faust alapgondolatát 30 évig hordozta magában.

E könyv 3. fejezetében az akarat nevelésére vonatkozó elcsüggesztő és téves elméleteket cáfolja. Az akarat nevelésére legkárosabb az az elmélet, mely a jellemet változhatatlannak tartja; ez volt Kant nézete, követte Schopenhauer; ez utóbbi szerint az emberek különböző jelleme öröklött és változhatatlan. Herbert Spencer szerint a jellem hosszú évszázadok alatt a körülmények kényszerítő hatása alatt megváltozhatik. Miután állításait sorba cáfolta, végezetül oda jut, hogy a jellem több különemű erő eredménye; a jó hajlamok ép oly

öröklékények, mint a gonoszak és egy kis ügyességgel ép annyi erőt szerezhetünk még mellettük, mint ellenük.

A II. könyv az *akarat lélektanával* foglalkozik. Belső életünk összes alkotó elemei három csoportra oszthatók: *gondolataink, érzelmi állapotaink és cselekedeteink*. «A gondolat az érzelmekre nézve ugyanaz, ami a delejezés a lágyvas számtalan áramára nézve; egyazon irányba tereli azokat, lerontja az ellenáramokat és abból, ami eddig összefüggés nélküli halmazat volt, fegyelmezett és százszoros erejű áramot alkot» (40. l.). A tartós és erős akaratot, ha nem is állandó, de legalább gyakran felidézett érzelmekkel kell táplálni. A jutalmazások és büntetések egész rendszere azon a hiten alapszik, hogy az akaratot csakis érzéki ingerek tudják mozgásba hozni. Oly gyermekek tehát, melyek nem érzékenyek, alig nevelhetők. Spencer jogosan állítja, hogy az érzelmek vezetik a világot, bár ezzel szemben Mill arra utal, hogy a föld mozgását nem az emberi indulatok és szenvedélyek fedezték fel (51. l.). «Egy nemzet, egy politikai tömeg akarata nem egyéb, mint érzelmi állapotok eredője (érdekek, közös félelem, közös rokonzás) és a tiszta eszméknek csak kevés befolyásuk van a népek vezetésében» (53. l.).

A nevelés sem törekszik egyébre, mint arra, hogy *erős érzelmeket* teremtsen, melyek képesek a gondolkodást és cselekvést megszokottá tenni. A tudóst is művének megírásában a becsvágy, a tudás szomjának oltása, emberszeretet és más érzelmek vezetik.

Ha azonban az érzelmek túlerősek, akkor igyekezzék az értelem felülkerekedni. «Az érzelem, amint medrébe ismét visszatér, áldott jótékony iszapot hagy ott hátra: a munka erős megszokását, a munka közben élvezett gyönyör és az erős elhatározások emlékezetét» (78. l.). Az erős szenvedély akadályozza az ítélőképesség felbredését, de ha a szenvedély tárgyát lekicsinyeljük, akkor ez előbb-utóbb lecsendesedik és helyet enged a nyugodt gondolkodásnak.

A III. könyvben ama belső eszközökkel foglalkozik, amelyek bizonyos kedélyállapotok felkeltésére, erősítésére vagy lerontására biztosan hatnak; ebbe sorolja a *szemlélődő elmélkedést* és a *cselekvést*.

Bő tapasztalatokat csak úgy szerezhet az ember, ha a gyorsan elvonuló körülményeket, érzelmeket és képzeteket helyesen megválasztva kiragadja és azután fel is dolgozza. Ennek alapja a következő (96. l.):

1. midőn valamely kedvező érzelem a tudatba lép, meg kell akadályozni, hogy gyorsan tova tűnjék; reá kell irányítani a figyelmet és kényszeríteni, hogy felébressze azokat a képzeteket és érzelmeket, amelyeket felébreszteni képes;

2. ha valamely érzelmünk hiányzik, meg kell vizsgálnunk, mily

képzetekkel, vagy mily képzetcsoporthal van összefüggésben, azután a figyelmet ezekre a képzetekre kell irányítani ;

3. ha szándékunkra nézve kedvezőtlen érzelem tör be tudatunkba, figyelmünket meg kell akadályozni abban, hogy feléje forduljon és arra kell törekedni, hogy gondolataink ne foglalkozzanak vele és így úgyszólván táplálék hiányában erőtlennül elpusztuljon.

Minden cselekedetet hosszas gondolkodás előzzen meg ; ami nagy és maradandó van a világon, azt mind a gondolkodók hozták létre. A szemlélődő elmélkedés által bizonyos vezérelvekre teszünk szert, amelyek akaratunknak határozottságot, gyors erőt adnak.

Azonban az elmélkedés egymagában nem elegendő, *cselekvésre* is szükség van : ez támogatja hathatósan a gondolkodást. Többszöri cselekvés szokássá válik és kevesebb erő kifejtésbe kerül a hasonló új cselekvés. A cselekvés gyönyörűséget okoz, mivel a cselekvés jobban érezteti a létezés érzetét és erőnkét, mint bármi más a világon. Nincs fontosabb szabálya a munkának, mint *age, quod agis* ; mindent a maga idején, alaposan, sietség, izgatottság nélkül kell megtenni. Egy időben nem jó többfélebe kezdeni ; a félbenhagyott munka bizonyos kellemetlen érzetet ébreszt, míg a becsületesen befejezett munka a lélekben a megelégedés érzetét kelti fel ; az elme megszabadult a gondtól és kész arra, hogy új foglalkozásnak adja magát. «*A munka az emberiség alaptörvénye és aki magát a törvény alól kivonja, lemond egyúttal az élet nemesebb és maradandóbb emlékeiről is*» (158. l.).

Ugyanezen könyv 4. fejezetében a *testi egészségtant* tárgyalja a tanuló akaratának nevelése szempontjából, melyben szintén számos megszívlelendő dolgot mond el a szerző.

A testi satnyaság kísérője a gyenge akarat, rövid, ernyedtt figyelem ; igyekezzék tehát mindenki arra, hogy erős, edzett és egészséges legyen, vagy ahogy Herbert Spencer mondja : «*Legyen minden ember jó állat.*»

Nem kell azonban a gyakorlatokat túlzásba vinni, nem kell atlétákat nevelni, mint azt az angolok teszik ; a nagy izomerő még nem az egészség jele, sőt ellenkezőleg, az atléták nagy része szervi szív-bajban vagy a véredények elmeszesedésében szenved. A nagy izommunka után a szellem is kimerült. A gyakorlatokban tehát mértéket kell tartani és csak épen annyit végezni, amennyi a test elernyedtt tagjainak felfrissítéséhez szükséges.

Pihenésre is szükség van : az igazi pihenés az álom, mely után felfrissülve láthatunk újra a munkához.

A IV. és V. könyv a *gyakorlati* részt foglalja magában, mely szintén számos becses útmutatást ad arra nézve, miképen küzdjünk

az életben megnyilatkozó bajok ellen. — A legyőzendő ellenségek, egyfelől az *érzelgősség és érzékiség*, mely utóbbinak szolgálatában áll a modern irodalom tekintélyes része, másképp a *rossz társak*, kik a léha életre csábítanak és a restek *álokoskodásai*, amelyek mindig valamely kibúvóval szolgálnak, ha dolgozni akarunk. Ezekkel szemben felidéri szerző a munka örömeit. «Csak a jó kedvvel végzett csendes és sikeres munka adja meg az élet igazi ízét; azt az érzést, hogy élünk, egyedül a munka tudja szabályozni és megszokottá tenni; megtízszerezi az élet örömeit» (246. l.). *A munka maga a szabadság.*

A közeletben megnyilvánuló számos ellenséges körülmény mellett van azonban számtalan segítő eszköz is, mely a munkakedvet fokozza, ilyen a *közvélemény*, a *tanárok dicsérete*, *szülőink és testvéreink* buzdítása és szeretete. Majd mindenben a közvélemény rabjai vagyunk; mindig attól tartunk, hogy ezért vagy azért megrónak bennünket. Viszont a közönség dicsérete lelkesít és a további haladásra serkent. Buzdító hatással van még az ifjúságra az elhunyt nagyok példája, kiket példányképül az ifjúság elé állítani minden nevelő feladata. Ezt a célt szolgálja sok tekintetben a klasszikus nevelés, mely a növendékek lelkében csendes és tartós lelkesedést ébreszt minden iránt, ami nagy, nemes és magasztos. «És nem érte-e el célját akkor, ha az ilyen magasztos eszménytől áthatott kiválasztott csapat később sem fog meginogni, sem a középszerűség szintjére lesülyedni? A kiválasztottaknak ez a csapata, mely arra van hivatva, hogy azt a szent sereget alkossa, amely felé a civilizált világ tekintetét fordítja, fensőbbiségét az ókor legtisztább emberi szellemeivel való hosszú érintkezésnek köszönheti» (270. l.).

Ezzel befejeztem volna ismertetésemet, amellyel azonban még távolról sem merítettem ki azokat a szép eszméket, melyek a könyvben foglaltatnak és amelyek minden nevelő kötelességévé teszik e mű elolvasását. A fordítás szép és gördülékeny, mindig magyaros, és mindenképen dicséretére válik a fordítónak. *Endrei Gerzson.*

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE.

A római *Rivista d'Italia* 1905. évi novemberi száma *P. Altera* tollából egy szakszerű nagy tanulmányt közöl ilyen címmel: *Tanítás az elemi iskolákban.*

Ezzel a jelszóval indul meg: «Több rendbeli kutatások kiderítették, hogy az egyhuzamban végzett munka, ha időnként pihenés nem szakítja meg, megviseli a figyelő, emlékező és associatív tehetőségeket.» Sajnálattal említi, hogy a modern egészségügyi és lélektani